

قرآن در شعر ناصر خسرو

ملیحه ارزانی

ناصر خسرو از شاعران شیعه قرن پنجم است و به همراه حافظ و رودکی جزء سه شاعری می‌باشد که کل قرآن را حفظ بوده و از آیات قرآن برای اثبات ادعای خویش در شعرش استفاده کرده است.

وی در امور دینی سخت‌گیر و جدی بود و شعر او نیز در راه گسترش عقاید دینی است، به همین دلیل بیشتر از شاعران دیگر به قرآن و حدیث توجه کرده است. او حکیمی است الهی و در الهیات و آیات قرآن نظراتش قابل توجه است.

ناصر خسرو ایام جوانی را در عیش و نوش گذرانده بود؛ اما در چهل سالگی خوابی دید و بر اثر آن از کارهای بد دست کشید و به سوی مکه روانه شد و زندگانی معنوی تازه‌ای را آغاز کرد. ناصر خسرو از شیوه‌های مختلفی برای استفاده از قرآن در اشعارش استفاده می‌کند.

۱. تلمیح:

اشاره به داستان‌های قرآنی، مثل داستان خلقت آدم و سجده نکردن شیطان بر او داستان حضرت نوح و داستان‌های دیگر.

۲. اشاره به آیات قرآنی:

در این قسمت، ناصر خسرو بیت‌های که در آنها به سوره‌ای یا آیه‌ای از قرآن اشاره شده، آورده

است.

۳. استفاده از معنی و مفهوم آیات در اشعار:

ناصر خسرو به معنی و باطن بیشتر توجه دارد و ظاهر و خواندن آن را به تنهایی کافی نمی‌داند، او بر این باور است که سخن خداوند همانند مشک است و معنی آن مثل بوی آن است. همان طور که قدر و ارزش مشک به بویش می‌باشد، ارزش و احترام قرآن نیز در معنای آن می‌باشد.

مشک باشد لفظ و معنی بوی او   مشک بی بو ای پسر خاکستر است

او بهره‌گیری از قرآن را مشروط به پاک بودن دل می‌داند و می‌گوید:

قفل از دل بردار و قرآن رهبر خود کن   تا راه‌شناسی و گشاده شودت در

از مهم‌ترین ویژگی شعر ناصر خسرو که با پشتوانه قرآنی است هشدارهای کوبنده و بی‌پروای شاعر می‌باشد که انسان گنهکار را می‌ترساند؛ اما گاهی با توسل و تکیه بر نویدهای خدا در قرآن به بندگان مخلص، رحمت و نعمت خداوند را بشارت می‌دهد.

نمونه‌هایی از تأثیر قرآن در اشعار ناصر خسرو:

ایزد زی خویش همی خواندت   گاه علوم انسانی ای شده مغرور زمین و زمان

مفهوم مصرع اول برگرفته از آیه ۲۵ سوره یونس می‌باشد: «**وَاللّٰهُ يَدْعُو الٰى دَارِ السَّلَامِ...**»

فرد ازین خواب چو آگه شوی   سود نداردت فروش و زیان

پیام بیت، هشدار است به کسانی که در دنیا عمر را به خواب غفلت می‌گذرانند و برای فردای خود خیری نمی‌اندوزند.

چون قیامت شود می‌بینند که فرصتشان پایان پذیرفته، عاقبتشان تباه شده و فریاد و خروشان نیز

سودی ندارد. هشداری که در این آیه قرآنی آمده است: «فیومئذ لا ینفع الذین ظلموا معذرتهم ولا هم یستعتبون»؛ در آن روز عذرخواهی ستمگران سودشان ندهد و عذرشان پذیرفته نشود. (سوره روم، آیه ۵۷)

خدایت یکی را به ده وعده کرد   بده گزنداری به دل در خلل

اینکه خداوند وعده کرد، که یک خوبی را ده پاداش دهد، الهام گرفته از این آیه است: «من جاء بالحسنة فله عشر امثالها»؛ هر کس یک نیک بیاورد، برای اوست ده پاداش. (سوره انعام، آیه ۱۶۰)

آن دان به یقین که هر چه کرده ستی   امروز به محشر آن فرا خوانی

بیت، هشداری می دهد که ای انسان! بدان که آنچه امروز در دنیا انجام می دهی، همه را در قیامت در نامه اعمال خویش می بینی که الهامی است از آیه: «وکل انسان الزمانه طائره فی عنقه ونخرج له یوم القیامة کتاباً یلقاه منشوراً. اقرأ کتابک کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا»

سرنوشت هر کس را به گردن او آویخته ایم، و در روز قیامت برای هر کس کارنامه ای بیرون آوردیم که آن را گشوده یابد [وگوییم] کارنامه ات را بخوان، امروز حسابرسی خودت برای تو بس است.» (سوره اسراء، آیه ۱۳ و ۱۴)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی